

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ๔-๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ เล่มนี้ จัดพิมพ์โดย บริษัท ครูมีเดีย จำกัด

ผู้เรียบเรียง

นายอภิวิชญ์ วรรณโกฏิ

ผู้ตรวจ

- ๑. ดร.เศรษฐภูมิ ปัญญวัตวงศ์
- ๒. นายพิสิษฐ์ สมใจ
- ๓. นายกฤตบุญ จัตรบุรานนท์

บรรณาธิการ

- ๑. นางรัชกร จัตรบุรานนท์
- ๒. นายชญานิน คำสองสี

หนังสือเล่มนี้ประกันคุณภาพโดยผู้ผลิต และจะต้องส่งให้สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตรวจประเมินคุณภาพทางวิชาการ เพื่อออกใบอนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาแทนใบประกันคุณภาพของสำนักพิมพ์ กรณีที่พบข้อบกพร่องข้อผิดพลาด กรุณาแจ้งให้สำนักพิมพ์ทราบเพื่อดำเนินการตามที่ระบุในใบประกันคุณภาพสื่อฯ (ปกหลัง) พร้อมทั้งแจ้งให้สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาทราบด้วย เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาอนุญาตให้ใช้หนังสือในสถานศึกษาต่อไป

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ๔-๖

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นายอภิวิชญ์ วรรณโกฏิ ดศ.บ. (ดุริยางคศิลป์), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)

ผู้ตรวจ

ดร.เศรษฐภูมิ ปัญญวัตวงศ์ ดศ.บ. (การแสดงดนตรี), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา), สล.ด. (ดุริยางคศิลป์)
นายพิสิษฐ์ สมใจ ศษ.บ. (ดุริยางค์สากล), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)
นางรัชกร จัตรบุรานนท์ ศศ.บ. (ดนตรีไทย), กศ.ม. (ดนตรีศึกษา)

บรรณาธิการ

นายกฤตบุญ จัตรบุรานนท์ ก.บ. (ดนตรีศึกษา)
นายชญานิน คำสองสี ศศ.บ. (ดุริยางค์สากล), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘ พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม ราคา ๘๒ บาท ISBN : 978-616-8299-58-6

บริษัท ครูมีเดีย จำกัด
KURU MEDIA CO., LTD.

จัดพิมพ์โดย บริษัท ครูมีเดีย จำกัด

๘๗/๑๒๙ ถนนเทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๙๕๕ ๔๘๑๘ โทรสาร ๐ ๒๕๘๐ ๒๙๒๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท ครูมีเดีย จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี ๔-๖** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ได้เรียบเรียงขึ้นโดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ นำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นคว้า สำรวจ สร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม แก้ปัญหา สื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ และพัฒนาสู่การประกอบอาชีพได้ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ได้จัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี ตลอดจนเห็นคุณค่าของดนตรี เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๙ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ๑- กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี
- ๒- ดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม
- ๓- ประเภทของดนตรี
- ๔- คีตกวีและผลงานทางดนตรี
- ๕- โน้ตและสัญลักษณ์ทางดนตรี
- ๖- การปฏิบัติดนตรี
- ๗- การวิจารณ์ผลงานทางดนตรี
- ๘- บทบาทของดนตรีต่อสังคม
- ๙- การประยุกต์ใช้และการอนุรักษ์ดนตรี

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชา ดนตรี ๔-๖
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
เวลา ๔๐ ชั่วโมง/ปี

ศึกษา อธิบาย ระบุ จำแนก เปรียบเทียบทบทวนความสัมพันธ์ของดนตรีที่มีต่อสังคม วิวัฒนาการของดนตรีไทยแต่ละสมัยและเสียงร้องและเสียงของเครื่องดนตรี วิเคราะห์ความสัมพันธ์การดำรงชีวิตและดนตรีของแต่ละภูมิภาคที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน อธิบายและจำแนกประเภทและวัสดุของเครื่องดนตรีในวงประเภทต่าง ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกัน เข้าใจการใช้และดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทยและสากลได้อย่างถูกวิธี สามารถแสดงความคิดเห็นที่มีต่ออารมณ์ของบทเพลงที่มีความเร็วของจังหวะ และความดัง-เบาแตกต่างกัน สามารถอ่าน เขียน ร้องโน้ตไทยและสากล ร้องเพลงและใช้เครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการร้องเพลงด้วยบทเพลงที่หลากหลายรูปแบบ วิเคราะห์ลีลาของบทเพลงจากความเข้าใจคีตลักษณ์ของดนตรี ประเมินคุณภาพงานดนตรีหรือเพลงที่ฟังจำแนกบทเพลงที่ได้ยินแต่ละประเภท อีกทั้งระบุความเป็นมาและความหลากหลายของดนตรีอาเซียน โดยสร้างสรรค์กิจกรรมการแสดงที่สนใจโดยแบ่งฝ่ายและหน้าที่ให้ชัดเจน นำเสนอตัวอย่างเพลงที่ตนเองชื่นชอบ อภิปรายลักษณะเด่นที่ทำงานนั้นน่าสนใจอีกด้วย

ใช้ทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา สื่อสาร และใช้เทคโนโลยีโดยใช้ทักษะกระบวนการ ขั้นตอนการจัดการและการทำงานร่วมกัน รวมถึงทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน

มีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันกับคนในสังคม มีคุณธรรม ชยัน อุตุน ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ รักความเป็นไทยและรู้จักพอเพียง ภูมิใจในผลสำเร็จของงาน สามารถนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด														
หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด												
		ศ ๒.๑							ศ ๒.๒					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕
๑. กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี								✓		✓				
๒. ดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม				✓				✓				✓		
๓. ประเภทของดนตรี		✓	✓									✓		
๔. คีตกวีและผลงานทางดนตรี											✓			
๕. โน้ตและสัญลักษณ์ทางดนตรี					✓									
๖. การปฏิบัติดนตรี						✓						✓		
๗. การวิจารณ์ผลงานทางดนตรี							✓					✓		
๘. บทบาทของดนตรีต่อสังคม								✓					✓	
๙. การประยุกต์ใช้และการอนุรักษ์ดนตรี									✓					✓

สารบัญ

กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี ๑

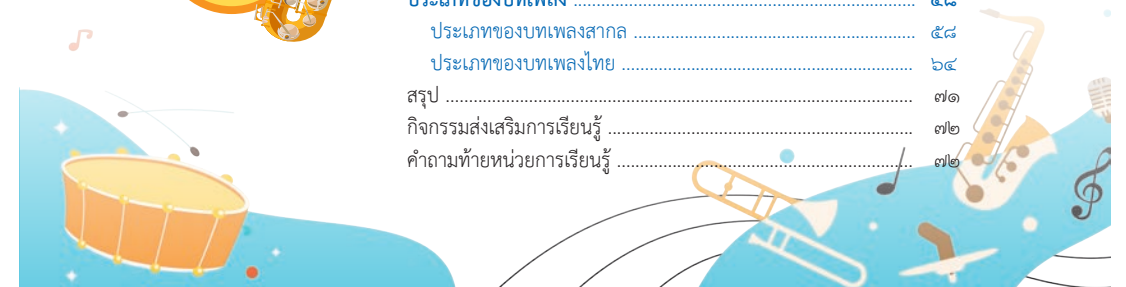
กำเนิดแห่งเสียงดนตรี	๒
วิวัฒนาการแห่งดนตรี	๓
วิวัฒนาการของดนตรีสากล	๔
วิวัฒนาการของดนตรีไทย	๑๓
สรุป	๒๑
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๒๒
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๒๒

ดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม ๒๓

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อดนตรี	๒๔
ลักษณะเด่นของดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม	๒๙
วัฒนธรรมดนตรีสากล	๒๙
วัฒนธรรมดนตรีไทย	๓๑
วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านของไทย	๓๒
วัฒนธรรมดนตรีของชนชาติอื่น ๆ	๓๔
สรุป	๓๖
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๓๗
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๓๗

ประเภทของดนตรี ๓๘

ประเภทของวงดนตรี	๓๙
การจัดวงดนตรีสากล	๓๙
การจัดวงดนตรีไทย	๔๔
ประเภทของบทเพลง	๕๘
ประเภทของบทเพลงสากล	๕๘
ประเภทของบทเพลงไทย	๖๔
สรุป	๗๑
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๗๒
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๗๒

คีตกวีและผลงานทางดนตรี ๗๓

ประวัติและผลงานของคีตกวีและนักดนตรีสากลที่ควรรู้จัก	๗๔
ประวัติและผลงานของคีตกวีและนักดนตรีไทยที่ควรรู้จัก	๘๓
สรุป	๙๑
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๙๒
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๙๒

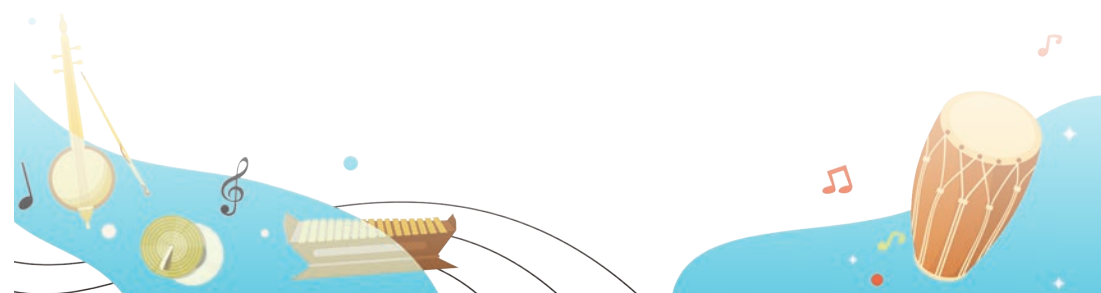
โน้ตและสัญลักษณ์ทางดนตรี ๗๓

การอ่านและบันทึกโน้ตดนตรีสากล	๙๔
การอ่านและบันทึกโน้ตดนตรีไทย	๑๐๓
สรุป	๑๐๖
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๑๐๖
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๑๐๖

การปฏิบัติดนตรี ๑๐๗

การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล (เปียโน)	๑๐๘
การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย (ขลุ่ยไทย)	๑๑๘
สรุป	๑๒๕
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๑๒๕
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๑๒๕

การวิจารณ์ผลงานทางดนตรี ๑๒๖

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์	๑๒๗
การประเมินผลงานทางดนตรี	๑๒๘
สรุป	๑๓๑
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๑๓๑
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๑๓๑

บทบาทของดนตรีต่อสังคม ๑๓๒

บทบาทของดนตรีในการสร้างความบันเทิง	๑๓๓
บทบาทของดนตรีในการประกอบพิธีกรรม	๑๓๔
บทบาทของดนตรีในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม	๑๓๖
บทบาทของดนตรีในการสะท้อนสังคม	๑๓๘
สรุป	๑๔๐
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๑๔๐
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๑๔๐

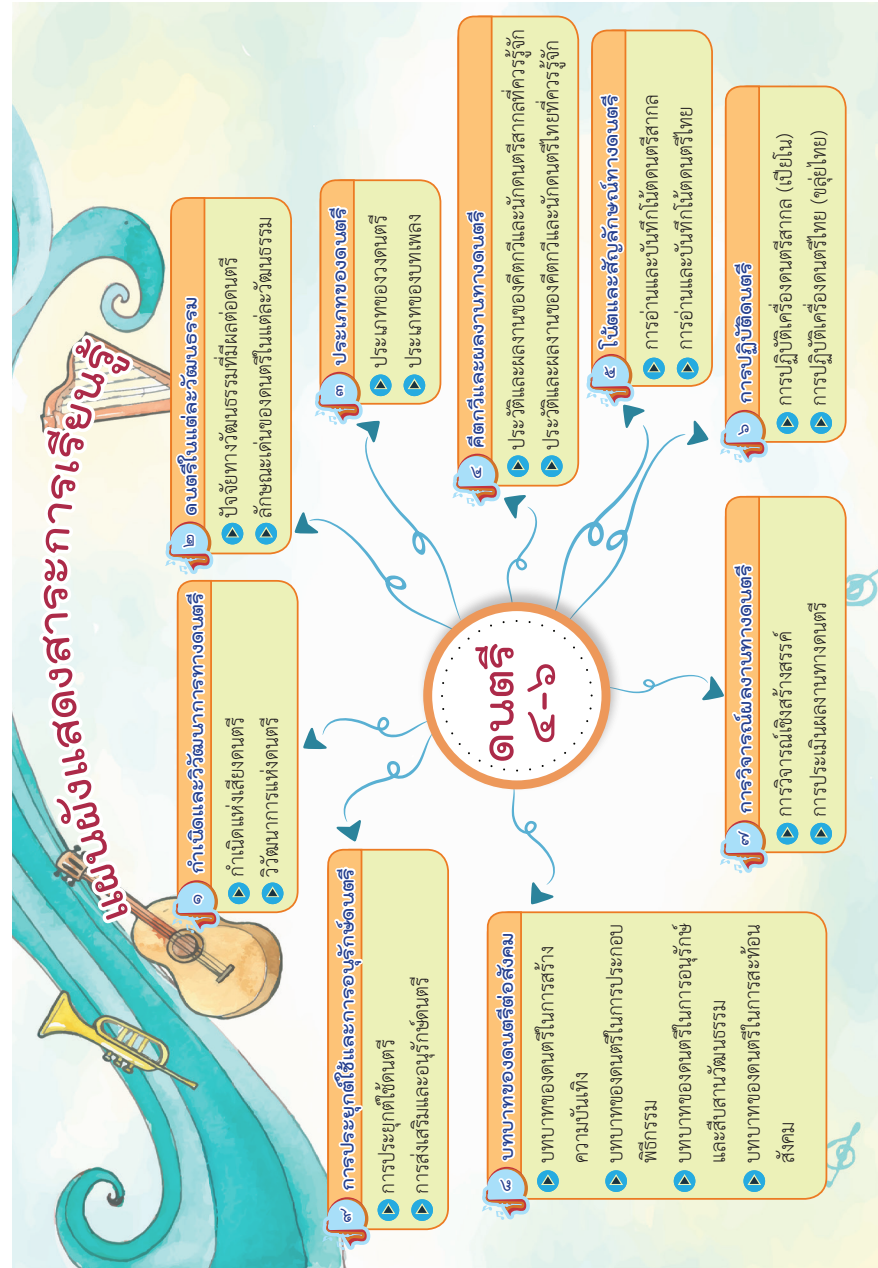

การประยุกต์ใช้และการอนุรักษ์ดนตรี ๑๔๑

การประยุกต์ใช้ดนตรี	๑๔๒
การส่งเสริมและอนุรักษ์ดนตรี	๑๔๘
สรุป	๑๕๐
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	๑๕๐
คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้	๑๕๐

บรรณานุกรม ๑๕๑

กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี

หน่วยการเรียนรู้ ๑

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ศ ๒.๑ เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ ๒.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัด : สิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้

ศ ๒.๑ (๗) เปรียบเทียบอารมณ์และความรู้สึกที่ได้รับจากงานดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน

ศ ๒.๒ (๑) วิเคราะห์รูปแบบของดนตรีไทยและดนตรีสากลในยุคสมัยต่างๆ

๑ แนวคิด

ดนตรีเกิดขึ้นมาในโลกพร้อมๆ กับมนุษย์ ในยุคแรกมนุษย์อาศัยอยู่ในป่า ในถ้ำหรือโพรงไม้ แต่ก็รู้จักการร้องรำทำเพลงตามสัญชาตญาณโลกได้ผ่านไประยะเวลาหลายสมัย ดนตรีก็ได้วิวัฒนาการโดยสัมพันธ์กับความเจริญและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ผ่านวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การรับรู้และทำความเข้าใจในต้นกำเนิดรากเหง้าวัฒนธรรมดนตรีและการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นในอดีต คือสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถต่อยอดวัฒนธรรมดนตรีนี้ต่อไปในอนาคต

๒ สาระการเรียนรู้

๑. กำเนิดแห่งเสียงดนตรี
๒. วิวัฒนาการแห่งดนตรี

๓ จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายความแตกต่างของเสียงดนตรีที่มีแหล่งกำเนิดเสียงที่หลากหลาย
๒. สรุปวิวัฒนาการแห่งดนตรีสากลและดนตรีไทย

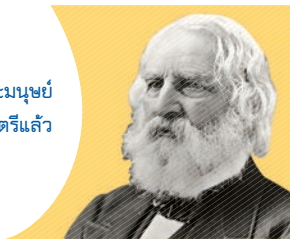
๒

กำเนิดแห่งเสียงดนตรี

ดนตรีเป็นศิลปะที่อาศัยเสียงเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟัง เป็นศิลปะที่ง่ายต่อการสัมผัส ก่อให้เกิดความสุข ความปลื้มปิติ และความพึงพอใจให้แก่มนุษย์ได้ ดังที่ **เฮนรี แวดสเวิร์ธ ลองเฟลโลว์ (Henry Wadsworth Longfellow)** นักประพันธ์เอกที่มีชีวิตอยู่ในยุคศตวรรษที่ ๑๙ ได้กล่าวไว้ว่า

“ดนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ เกิดขึ้นจากธรรมชาติและมนุษย์ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้ประณีตงดงามไพเราะ เมื่อฟังดนตรีแล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ”

▲ เฮนรี แวดสเวิร์ธ ลองเฟลโลว์ (Henry Wadsworth Longfellow)

ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันได้ว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ใช้ภาษาใด ก็สามารถรับรู้อารมณ์ของดนตรีโดยใช้เสียงเป็นสื่อได้เหมือนกัน

▲ กิจกรรมของมนุษย์กับดนตรี

ดนตรีเป็นสิ่งที่ธรรมชาติให้มาพร้อม ๆ กับชีวิตมนุษย์ โดยที่มนุษย์เองนั้นไม่รู้ตัว ก่อกำเนิดขึ้นด้วยการได้ยินเสียงจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว แล้วจึงรับรู้ เลียนแบบ ศึกษาในเรื่องจังหวะ ระดับเสียง ความดัง-เบา ความกลมกลืนและแตกต่างของเสียงแต่ละประเภท เริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวที่สุดคือชีพจร การเต้นของหัวใจ การเคลื่อนไหวร่างกาย จนไปถึงเสียงจากธรรมชาติและสัตว์นานา พัฒนาจนเป็นจังหวะและท่วงทำนอง ซึ่งกลายมาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน หรือทำให้เกิดอารมณ์รัก อารมณ์เศร้าได้จากทำนองเพลงนั้น ๆ

อีกทั้งเป็นเครื่องกล่อมเกลาลงใจของมนุษย์ให้มีความเบิกบาน เกิดความสงบและผ่อนคลาย กล่าวคือ ในการดำรงชีพของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายมีความเกี่ยวข้องกับดนตรีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาจเกิดขึ้นมาจากการต้องการสิ่งบันเทิงในการดำรงชีวิต หรืออาจเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบในกิจการงานต่าง ๆ เพลงที่เกี่ยวข้องในงานพิธีการ รวมไปถึงเพลงสวดถึงพระผู้เป็นเจ้าตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี

๓

▲ โมโนคอร์ด (Monochord)

ส่วนที่มาหรือต้นกำเนิดของดนตรีนั้น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ค้นพบว่า มีนักคณิตศาสตร์ในสมัยโบราณทั้งที่อยู่ในแถบเมโสโปเตเมีย อินเดีย จีน และกรีก ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ของเสียงดนตรี เช่น ในช่วงหลายร้อยปีก่อนคริสตกาล ได้มีนักปรัชญาและคณิตศาสตร์ชื่อว่า **พีทาโกรัส (Pythagoras)** การทดลองของพีทาโกรัส เริ่มด้วยการขึงสายเปล่าบนกล่องเสียง และหาเสียงจากอนุกรมฮาร์โมนิกผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า **โมโนคอร์ด (Monochord)** เป็นเครื่องดนตรีที่มีสายเดียว สายดังกล่าวถูกขึงให้ตึงบนกล่องไม้ช่วยขยายเสียง มีหย่องอันเล็ก ๆ ที่สามารถเลื่อนไปมาได้ เพื่อไว้เป็นตัวกำหนดระยะ เครื่องมือนี้นับว่าประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นเวลามากกว่า ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว เพื่อทดลองสารัตถภาพการทางเสียงดนตรีโดยเฉพาะ จากการทดลองดังกล่าวค้นพบว่า เสียงที่ฟังแล้วมีความไพเราะไม่ขัดหู หรือเสียงฮาร์โมนี (Harmony) จะเกิดจากการติดสายขนาดเท่ากันความตึงเท่ากัน ที่มีความยาวเป็นเลขสัดส่วนหรือเศษส่วนที่ค่อนข้างง่าย เช่น ๒/๑, ๓/๒, ๔/๓ เป็นต้น จากการค้นพบนี้ได้นำไปสู่การเอาความถี่ของเสียงและระยะขั้นคู่ที่เกิดขึ้นจากเสียงธรรมชาติเหล่านั้น ไปสร้างเป็นบันไดเสียงในเครื่องดนตรีที่ให้เสียงเป็นธรรมชาติที่สุด

วิวัฒนาการแห่งดนตรี

จากหนังสือ Music and the Culture of Man เขียนโดย **ชาร์อน สคอลล์ (Sharon Scholl)** และ **ซิลเวีย ไวท์ (Sylvia White)** ได้กล่าวไว้ว่า วิวัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องดนตรีนั้น มนุษย์ได้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยดั้งเดิม (Primitive Period) นับตั้งแต่ ๘,๐๐๐ ปี ถึง ๔,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล

จากหลักฐานที่ขุดค้นพบ ซึ่งก็คือ เครื่องดนตรีประเภทกลองที่มีรูปร่างเป็นวงกลมซ้อนกัน ๒ วง และกลองอีกประเภทหนึ่งที่มีรูปร่างคล้ายแก้วเหล้า ทั้งสองแบบทำจากดินเผา และเครื่องดนตรีคล้ายนกหวีดทำจากกระดูกส่วนปีกของนกแร้ง ลักษณะเป็นหลอดยาว ๆ เจาะรูเพื่อเปิด-ปิดเสียงด้วยมือ ลักษณะคล้ายกับขลุ่ย แสดงให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ที่สร้างสรรค์เครื่องมือทางด้านดนตรี อีกทั้งยังบ่งชี้ได้ว่า ดนตรีเป็นส่วนสำคัญต่อวิวัฒนาการของมนุษย์ เราอาจจะร้องเพลงได้ก่อนที่เราจะพูดประโยคที่มีไวยากรณ์เสียอีก

▲ ขลุ่ยโบราณทำจากกระดูก

๔

▲ พระแม่สร้อยตรี

นอกจากนี้ มนุษย์ได้ค้นพบหลักฐานในเรื่องของดนตรี เสียงเพลง และศิลปะทางดนตรีในสมัยโบราณอีกมากมายหลายแห่งทั่วโลก ที่แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยโบราณนั้น รู้จักเครื่องดนตรีและการเล่นดนตรีมาอย่างยาวนาน เช่น บันทึกบทเพลงที่ถูกรับในคัมภีร์ของศาสนาฮินดู หรือเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่มีความเก่าแก่มากที่สุดชิ้นหนึ่งในโลก เป็นต้นกำเนิดของอารยธรรมที่มาจากศรีลังกาและถ่ายทอดไปยังอินเดียตะวันตก เป็นต้น

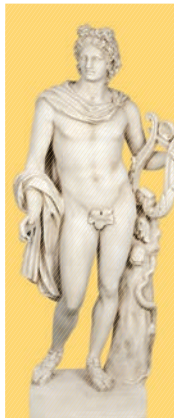
วิวัฒนาการของดนตรีในที่นี้จะขอแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ **วิวัฒนาการดนตรีสากล** ที่เป็นวัฒนธรรมมาจากชาวตะวันตก ถูกพัฒนาและแพร่หลายเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกและ**วิวัฒนาการดนตรีไทย** ที่เป็นรากเหง้าเอกลักษณ์ของชนชาติไทย

วิวัฒนาการของดนตรีสากล

ดนตรีสากล เป็นวัฒนธรรมที่ทั่วโลกยอมรับ มีรากเหง้ามาจากชาวตะวันตก ถูกพัฒนาต่อเนื่องจนกลายมาเป็นดนตรีที่เราได้ยินได้ฟังกันในทุกวันนี้ ซึ่งสามารถศึกษาโดยแบ่งเป็นยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ยุคกรีก (Greek Period)

▲ เทพเจ้าพอลโลแห่งกรีก

ความเจริญในศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศตะวันตกเกิดขึ้นเมื่อราว ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล โดยประเทศกรีกถือว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมสูงสุด ซึ่งชาวกรีกในสมัยนั้นได้ยกย่องดนตรีให้เป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้ในการชำระล้างบาปและมลทินทางใจ และสามารถรักษาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บได้ ตลอดจนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปะชั้นสูงอันควรแก่การศึกษา

ในช่วงแรกของยุคกรีก หลักฐานต่าง ๆ มากมายที่แสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรมดนตรีในสมัยนี้ได้สูญหายไปในความลึกลับของเทพนิยายกรีก มีข้อสันนิษฐานว่าดนตรีถูกใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมของลัทธิเทพเจ้าพอลโล (Apollo) ผู้เป็นเจ้าของแสงสว่าง และเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมดังกล่าวคือ **พิณไลร์ (Lyre)**

▲ พิณไลร์

กำเนิดและวิวัฒนาการทางดนตรี

๕

▲ พิณคีธรา (Kithara)

ต่อมา โฮเมอร์ (Homer) กวีในตำนานของชาวกรีก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้แต่งมหากาพย์เรื่อง อีเลียด และ โอดิสซีย์ (Iliad and Odyssey) อันเป็นบทร้อยกรองที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติกรีก เขียนขึ้นจากการเดินทางผจญภัยของโฮเมอร์ ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นวรรณคดีสำคัญที่ชาวกรีกนำมาขับร้อง ผู้ที่ขับร้องมหากาพย์นี้จะติด**พิณคีธรา (Kithara)** คลอกับการขับร้อง ลักษณะการขับร้องนี้เรียกว่า**บารด์ (Bards)** นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีพื้นเมืองของผู้เลี้ยงแกะที่ใช้การเป่าเพื่อกำเนิดเสียง ใช้สำหรับขับกล่อมฝูงแกะ มีชื่อว่า **แพนไพพ์ (Panpipes)** อีกด้วย

▲ โฮเมอร์ (Homer)

ภายหลังในช่วงราว ๗๐๐ ปีก่อนคริสตกาล องค์ความรู้ทางด้านศิลปะทุกแขนงส่วนใหญ่มีการเริ่มต้นขึ้นพื้นฐานในช่วงสมัยนี้ เกิดความนิยมรูปแบบกวีนิพนธ์ที่เรียกว่า **ลิริก (Lyric)** เป็นบทกวีที่แสดงออกเพื่อระบายอารมณ์ในใจของกวี ไม่ว่าจะเป็นความยินดี ความทุกข์ระทม หรือความสับสนส่วนตัวของกวีที่มีต่อสังคม ซึ่งเอื้อให้กวีได้แสดงความรู้สึกละแวกตนได้อย่างเต็มที่ ในช่วงเดียวกันนี้ ยังมีวิวัฒนาการของการร้องเพลงประสานเสียงประกอบระบำที่เรียกว่า **ไดธิรัมบ์ (Dithyramb)** ที่เป็นเพลงสำหรับบวงสรวงและเฉลิมฉลองให้แก่เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์ ด้วยนักร้องชายล้วนจำนวน ๑๒ คน

ต่อมาได้มีการพัฒนาปรับปรุงเพิ่มจำนวนนักร้องเป็น ๕๐ คน และกำหนดให้มีนักร้องนำ ๑ คน ภายหลังได้มีการสร้างโรงละครกลางแจ้ง ตั้งอยู่ระหว่างซอกเขาที่มีเนินลาดโอบล้อมอยู่สามด้านเป็นอัฒจันทร์ที่นั่งคนดู ซึ่งจุคนได้เป็นจำนวนมากและเห็นการแสดงได้ชัดเจนไม่มีการบังกัน โอบล้อมบริเวณที่ใช้แสดง ที่เป็นพื้นที่ราบลงไปเป็นรูปวงกลมหรือครึ่งวงกลม เรียกว่า **ออร์เคสตรา (Orchestra)** ใช้เป็นที่แสดงของวงขับร้องประสานเสียง

จนกระทั่งในปลายยุคสมัยของกรีกนี้ ศิลปะและบทประพันธ์ร้อยกรองต่างๆ มีการพัฒนาแยกออกจากดนตรี เกิดนักปราชญ์ทางดนตรีหลายคน ซึ่งผู้ที่มีชื่อเสียงก็คือพีธาโกรัส ที่ได้วางกฎเกณฑ์วิธีสร้างระยะขั้นคู่เสียงต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานสำคัญของบันไดเสียงดนตรีตะวันตกที่สืบทอด พัฒนาจนได้เป็นระบบที่สลับซับซ้อน รู้จักกันในนามของโหมด (Mode)

จากการศึกษาหลักฐานต่าง ๆ สรุปได้ว่า ดนตรีกรีกน่าจะเป็นดนตรีที่บรรเลงแบบแนวเดียว (Monophony) กล่าวคือ เน้นเฉพาะแนวทำนองโดยไม่มีแนวประสานเสียง โครงสร้างของทำนองมีความสลับซับซ้อน และระยะขั้นคู่เสียงที่ใช้จะห่างกันน้อยกว่าครึ่งเสียง ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า **ไมโครโทน (Microtones)**

ยุคโรมัน (Roman Period)

หลังจากอารยธรรมกรีกล่มสลายกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโรมัน ในช่วง ๑๔๖ ปีก่อนคริสตกาล อาณาจักรโรมันได้รับเอาวัฒนธรรมการดนตรีของกรีกไปทั้งหมดโดยไม่ได้พัฒนาเพิ่มเติม ที่ยังคงใช้รูปแบบการร้องแนวเดียว ซึ่งเรียกว่า **แซนท์ (Chant)** ต่อมาในช่วงหลัง ๆ การดนตรีได้เสื่อมลงเพราะถูกนำไปบรรเลงประกอบในโอกาสและสถานที่ซึ่งไม่เหมาะสม

จากหลักฐานทางดนตรีที่ถูกค้นพบในแถบตะวันออกเฉียงใต้เรเนี่ยน โดยเฉพาะจากกรีกโบราณผ่านโรมันเข้าสู่ยุโรป เปิดเผยให้เห็นทฤษฎีเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แห่งเสียง ที่กรีกและโรมันปูทางไว้ให้หลายเรื่อง เช่น การกำหนดคุณสมบัติและจัดระเบียบของเสียง ระบบเสียงที่เป็นต้นกำเนิดบันไดเสียงต่าง ๆ หลักในการจัดหมวดหมู่ของจังหวะ หลักเบื้องต้นในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี ระบบการบันทึกสัญลักษณ์ทางดนตรี ที่ล้วนมีผลต่อการพัฒนาดนตรีตะวันตกในยุคสมัยต่อ ๆ ไป จนถึงราวปี ค.ศ. ๔๗๖ เมื่อจักรพรรดิพระองค์สุดท้ายของจักรวรรดิโรมันตะวันตกถูกขับไล่และเกิดการจลาจลขึ้นในกรุงโรม ยุคโรมันจึงล่มสลายลงไปในที่สุด

ยุคกลาง (Medieval Period)

เป็นยุคที่ถูกระบุว่าเป็น **ยุคมืด (Dark Ages)** ของประวัติศาสตร์ชาวยุโรป ผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในยุคกลางนี้ก็คือผู้นำด้านศาสนจักรที่เป็นเหมือนจุดศูนย์กลางของการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งการดนตรีเช่นเดียวกัน วัดหรือโบสถ์จะถูกใช้เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาดนตรี โดยมากเพลงในยุคนี้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในการสวดหรือที่เรียกว่า **แซนท์ (Chant)** ที่สืบทอดมาตั้งยุคโรมัน แซนท์ (Chant) คือ เพลงที่นำเอาคำสอนจากพระคัมภีร์ไบรามาร้องเป็นทำนอง เพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง ความศรัทธาต่อศาสนา

ภายหลัง เมื่อคริสตศาสนาได้แพร่กระจายไปทั่วทวีปยุโรป การนำเพลงแซนท์ไปขับร้อง ย่อมเกิดความแตกต่างกันไปตามภูมิภาค จึงทำให้เกิดการจัดระเบียบวิธีการขับร้องเพลงเหล่านี้ขึ้นมา นำโดยพระผู้นำของศาสนาคริสต์ สันตะปาปาเกรกอรี ที่ ๑ (Pope Gregory the Great) นิกายโรมันคาทอลิก ชาวอิตาลีที่ได้ทำหน้าที่รวบรวมและจัดหมวดหมู่บทเพลงแซนท์ ทั้งยังแปลคำร้องจากภาษากรีกให้เป็นภาษาละตินเพื่อให้ง่ายต่อการขับร้อง ผลงานเหล่านี้รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “**เกรกอเรียน แซนท์**” (Gregorian Chant)

เมื่อเพลงแซนท์ได้ถูกนำไปร้องมากขึ้น จึงเกิดพัฒนาการจากเพลงที่มีแนวเดียว กลายเป็นเพลงที่มี ๒ แนว โดยแนวที่เพิ่มเข้ามาจะร้องคู่ขนานไปกับทำนองเดิม ซึ่งถูกเรียกว่า **ออร์แกนัม (Organum)** วิวัฒนาการเหล่านี้เกิดขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ ๙ หลังจากนั้น ก็ได้มีการเพิ่มแนวเสียงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็น ๓ ถึง ๔ แนวเสียง เรียกว่า **โพลีโฟนี (Polyphony)** วิธีการเพิ่มแนวเสียงเข้ามาในบทเพลงมากกว่า ๑ แนวเสียง ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ดนตรีตะวันตกได้เกิดวิวัฒนาการอย่างหลากหลาย

ช่วงปลายของยุคกลาง ดนตรีที่แสดงนอกพิธีกรรมศาสนาเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น มีกลุ่มนักดนตรีหลายกลุ่มได้คิดสร้างผลงานทางดนตรีเพื่อความบันเทิงขึ้นมารับใช้สังคม โดยได้ตระเวนแสดงไปทั่วภาคพื้นยุโรป และเริ่มมีการเก็บค่าเข้าชมอีกด้วย ซึ่งบุคคลสำคัญในยุคกลางนี้อีกท่านหนึ่งก็คือ **กิโด แห่งเมืองอาเรซโซ (Guido of Arezzo)** นักบวชชาวอิตาลี ที่เป็นผู้คิดค้นระบบการออกเสียงดนตรีเป็นชื่อตัวโน้ต โด เร มี ฟา ซอล และ ลา โดยเสียง ที่ ได้เกิดขึ้นมาภายหลัง อีกทั้งยังเป็นผู้นำเสนอเส้นตรงมาใช้ในการบันทึกตัวโน้ตเป็นคนแรก จึงทำให้เกิดบรรทัด ๔ เส้นและพัฒนาเป็น ๕ เส้นดังปัจจุบัน

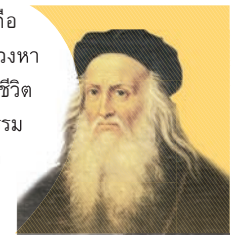

▲ การใช้บรรทัดห้าเส้น ▲ กิโด แห่งเมืองอาเรซโซ (Guido of Arezzo)

ยุคเรเนซองส์ (Renaissance Period)

หลังจากที่บ้านเมืองในทวีปยุโรปตกอยู่ในความทุกข์โศก การทำนุบำรุงรักษามานเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อเข้าสู่ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ชาวยุโรปเริ่มให้ความสนใจหันกลับมาฟื้นฟูพัฒนาบ้านเมืองขึ้นใหม่ โดยมีศูนย์กลางของยุคอยู่ที่ประเทศอิตาลี มีการนำเอาศิลปะวิทยาที่ได้อุดตักกลับมาใช้จนทำให้มีการเรียกชื่อยุคเรเนซองส์อีกชื่อหนึ่งว่า “**ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา**” ซึ่งมีความหมายว่า **การเกิดใหม่ (Rebirth)**

แนวคิดของผู้คนในยุคเรเนซองส์นั้น ประการที่เด่นชัดที่สุดคือการเลิกเชื่อผู้นำศาสนจักรอย่างมกมาย แต่เชื่อในเรื่องเหตุผลมากขึ้น แสวงหาข้อเท็จจริง แสวงหาความสุข ความสวยงาม ความโอ้อ่า ยอมรับความจริงของชีวิตกับธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาในงานสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมวรรณกรรม ตลอดจนผลงานทางด้านดนตรี โดยมีศิลปินเอกผู้มีชื่อเสียงอย่าง **ลีโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci)**

นอกจากผลงานทางศิลปะแล้ว ยังมีความสามารถทางด้านดนตรี โดยได้ประพันธ์เพลงทำนองสั้น ๆ ไว้หลายทำนอง และยังได้ออกแบบประดิษฐ์เครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น ระบบกลไกที่ช่วยให้การขึ้นหนังกลองสะดวกขึ้น ระบบกลไกของเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ดที่ใช้ในปัจจุบัน และ**ไวโอลา ออร์แกนิสตา (Viola Organista)** เครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายประเภทคีย์บอร์ด ที่เกิดเสียงโดยใช้สายเหมือนกับไวโอลิน แต่ใช้ระบบกลไกโดยการกดที่คีย์บอร์ดโดยไม่ต้องใช้คันชักสีที่สาย ซึ่งทำได้เพียงออกแบบไว้แต่ยังไม่เคยสร้างมาใช้งานจริง ปัจจุบันมีผู้นำแนวคิดนี้ของ ดา วินชี ประดิษฐ์เครื่องดังกล่าวออกมาเพื่อการศึกษาทางด้านดนตรี

▲ ลีโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci)

ในยุคเดียวกันนี้ นอกเหนือจากการที่มีชนชั้นกลาง ชุนนาง พ่อค้าที่มีฐานะ ได้เข้ามามีส่วนอุปถัมภ์งานศิลปะดนตรีเพิ่มขึ้น ศาสนจักรก็ยังคงมีบทบาทในด้านการอุปถัมภ์งานศิลปะดนตรีเช่นเดิม **ดนตรีศาสนา (Sacred Music)** ยังคงมีความสำคัญเช่นเดียวกับยุคกลาง โดยรูปแบบของบทเพลงในยุคนี้จะมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ **อิมมิเททีฟโพลีโฟนี (Imitative Polyphony)** คือ เพลงหลายแนวเสียง และจะบรรเลงไล่ล่อกัน ทุกแนวเสียงมีความสำคัญเท่า ๆ กัน และ **โฮโมโฟนี (Homophony)** คือ เพลงหลายแนวเสียง แต่จะมีเพียงแนวเสียงเดียวที่เด่นเป็นทำนองเพลง แนวเสียงอื่น ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบ และในด้านของดนตรีชาวบ้าน ซึ่งเป็นดนตรีที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็ได้รับการพัฒนาให้มีความทัดเทียมกับดนตรีอื่น ๆ เรียกเพลงชนิดนี้ว่า **แมดริกัล (Madrigal)** มักจะเป็นเพลงที่สนุกสนาน ใช้ภาษาประจำชาติของตนเอง มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรัก หรือยกย่องบุคคลสำคัญ

ในส่วนของเพลงบรรเลงก็เริ่มพัฒนาจนมีบทบาทมากขึ้น เครื่องดนตรีที่นิยมนำมาใช้ผสมวงคือ **ลูท (Lute)** **ฮาร์ปซิคอร์ด (Harpsichord)** **รีคอร์ดเดอร์ (Recorder)** และ **ซอไวโอล (Viol)** เป็นต้น โดยในยุคเรเนสซองส์ ได้มีการนำเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงต่ำ มาใช้ผสมวงด้วย เครื่องดนตรีหนึ่งชนิดจะสร้างให้มีหลายขนาด เพื่อต้องการความแตกต่างของระดับเสียงสูง กลาง ต่ำ มาผสมวงดนตรีเป็นรากฐานของการบรรเลงรวมวงในยุคถัดไป

▲ รีคอร์ดเดอร์ (Recorder)

▲ ลูท (Lute)

ยุคบาโรก (Baroque Period)

บาโรก (Baroque) เป็นคำที่ใช้เรียกสไตล์ของงานศิลปะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ สิ้นสุดลงราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นเวลาร่วม ๑๕๐ ปีที่เต็มไปด้วยศิลปวัฒนธรรมอันประดับประดาและพลิ้วไหวในด้านของดนตรีนั้น เนื่องจากยุคบาโรกเป็นยุคที่มีระยะเวลายาวนานมาก วิวัฒนาการของดนตรีจึงมีการเปลี่ยนแปลงมากตามไปด้วย เพลงที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเด่นที่สุดของดนตรีบาโรก ได้ปรากฏในบทประพันธ์ของ **โยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastian Bach)** และ **เกออร์ก ฟรีดริค เฮนเดล (Georg Friedric Hendel)** ที่แต่งขึ้นในช่วงเวลาครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

คีตกวีส่วนมากในยุคบาโรกตอนต้น ได้เลือกนิยมการประพันธ์เพลง **แบบโพลีโฟนี (Polyphony)** และหันมาสนใจในแบบ **โมโนดี (Monody)** แทน ซึ่งในบทเพลงจะมีแนวขับร้องเพียงแนวเดียวดำเนินทำนอง บรรเลงไปพร้อมกับ **แนวเบสโซคอนตินิวโอ (Basso Continuo)** ทำหน้าที่เป็นเหมือนเสียงที่คลอเคลื่อนที่ตลอดเวลา

ดนตรียุคบาโรกนั้น มีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การทำให้เกิด “ความตึงกัน” เช่น ในด้านความเร็ว-ความช้า ความดัง-ความเบา อีกทั้งนิยมการประพันธ์ที่มีการสอดประสานของทำนอง ที่เรียกว่า **เคาน์เตอร์พอยท์ (Counterpoint)** โดยคีตกวีในยุคนี้ มักไม่ได้เขียนบทบรรเลงส่วนใหญ่ของเขาขึ้นอย่างครบบริบูรณ์ เพราะต้องการให้ผู้บรรเลงมีโอกาสดแสดงความสามารถในการเล่นโดยอาศัยการ **ด้นสด (Improvisation)** และการ **เล่นทำนองประดับ (Ornamentation)** ในแนวของตนเอง หรือแม้กระทั่งการแสดงอุปากร หรือ **โอเปรา (Opera)** ก็ถือกำเนิดขึ้นในยุคนี้ และการบันทึกตัวโน้ตก็ได้รับการพัฒนาในยุคนี้จนเป็นลักษณะเดียวกับที่ใช้ในปัจจุบัน

▲ โยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastain Bach)

▲ เกออร์ก ฟรีดริค เฮนเดล (Georg Friedrich Hendel)

ยุคคลาสสิก (Classical Period)

ภายหลังที่โยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastian Bach) ได้เสียชีวิตไปใน ค.ศ. ๑๗๕๐ ก็ไม่มีผู้ประสบความสำเร็จในรูปแบบของดนตรีแบบบาโรกอีกเลย จนกระทั่งด้วยการปฏิวัติครั้งใหญ่ในฝรั่งเศส โดยเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๗๙ ดนตรีในยุคคลาสสิกมีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากยุคบาโรกมาก ส่วนที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ การ **ไม่นิยมการสอดประสานของทำนอง** ที่เรียกว่า **เคาน์เตอร์พอยท์ (Counterpoint)** อีกต่อไป แต่หันมานิยมการเน้นทำนองหลักเพียงทำนองเดียวโดยมีแนวเสียงอื่นประสานให้ทำนองไพเราะขึ้น

ยุคคลาสสิกนี้จัดได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีการสร้างกฎเกณฑ์รูปแบบในทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวกับการประพันธ์เพลง โดยเพลงในยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นดนตรีบริสุทธ์ ซึ่งเป็นเพลงซึ่งแสดงออกถึงลักษณะของดนตรีแท้ ๆ ไม่ใช่เพื่อบรรยายถึงเหตุการณ์ใด ๆ มีกฎเกณฑ์ ไม่มีการใส่หรือแสดงอารมณ์ของผู้ประพันธ์ลงในบทเพลง ซึ่งลักษณะทั่วไปของการดนตรีในยุคคลาสสิกนี้มีหลายประการ เช่น **คีตลักษณ์ (Forms)** มีโครงสร้างที่ชัดเจน ได้แก่ โซนาตา ซิมโฟนี รอนโด คอนแชร์โต โอเปรา แมส และแซมเบอร์ ซึ่งยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมนิยมอย่างเคร่งครัด **รูปแบบทำนอง (Melodic Style)** ได้มีการพัฒนาทำนองที่รัดกุมกะทัดรัดมากขึ้น เข้ามาแทนที่ทำนองที่มีลักษณะยาว การเรียบเรียงแบบ **โฮโมโฟนิค (Homophonic Style)** ที่มีลักษณะพิเศษคือการเล่นแบบ แอลเบอร์ตี เบส (Alberti bass) มีการใช้ **ไตรแอดคอร์ด (Triad Chord)** และ การใช้ **ความดัง-เบา (Dynamics)** ที่มีทั้งการบรรเลงจากเบาแล้วค่อยเพิ่มความดังขึ้นเรื่อยๆ เรียกว่า **เครสเซนโด (Crescendo)** และจากดังแล้วก็ค่อย ๆ ลดลงจนเบาเรียกว่า **ดิมีนูเอ็นโด (Diminuendo)** เป็นต้น

ในยุคนี้ยังมีการถือกำเนิดของซิมโฟนี (Symphony) บทเพลงที่บรรเลงโดยวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ ถือกำเนิดมาในยุคคลาสสิก และเป็นบทเพลงที่ผู้ประพันธ์เพลงที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายนิยมประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็น ไฮเดิน (Haydn) โมสาร์ท (Mozart) เบโทเฟน (Beethoven) หรือ ไชคอฟสกี (Tchaikovsky) รูปแบบซิมโฟนีที่สร้างขึ้นนี้ไฮเดินเป็นผู้มีส่วนพัฒนายุ่มาก จึงทำให้มีผู้ขนานนามไฮเดินว่าเป็นบิดาแห่งซิมโฟนี ทั้งที่ซิมโฟนีมีมาก่อนหน้าไฮเดินแล้ว ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลทำให้ในยุคคลาสสิก วงดนตรีประเภทออร์เคสตรา วิจารณ์การจนมีรูปแบบที่เป็นมาตรฐานจวบจนถึงปัจจุบัน

▲ ไฮเดิน (Haydn)

▲ โมสาร์ท (Mozart)

▲ เบโทเฟน (Beethoven)

▲ ไชคอฟสกี (Tchaikovsky)

ยุคโรแมนติก (Romantic Period)

สมัยโรแมนติกเริ่มต้นขึ้นในตอนต้นของศตวรรษที่ ๑๙ แต่รูปแบบของดนตรีโรแมนติกเริ่มเป็นรูปแบบขึ้นในตอนปลายของศตวรรษที่ ๑๘ มาแล้ว โดยมีเบโทเฟนเป็นผู้นำ และยังคงเป็นรูปแบบของเพลงที่พบเห็นได้แม้กระทั่งในปัจจุบัน (ศตวรรษที่ ๒๐)

เอกลักษณ์ของดนตรีที่พบในยุคโรแมนติกสามารถแยกออกจากยุคอื่นๆ ได้ด้วยลักษณะหลายประการ เช่น บทเพลงมีการสะท้อนความคิดที่เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ ไม่จำเป็นต้องมีแบบแผน

ส่วนความหมายของคำว่า “โรแมนติก” นั้น ในทางดนตรีมักให้ความหมายว่า ลักษณะที่ตรงกันข้ามกับดนตรีคลาสสิก กล่าวคือ ขณะที่ดนตรียุคคลาสสิกเน้นที่รูปแบบอันลงตัวเคร่งครัด (Formality) ดนตรียุคโรแมนติกจะเน้นที่เนื้อหา (Content) ดนตรียุคคลาสสิกเน้นความมีเหตุผลเกี่ยวข้องกัน (Rationalism) ดนตรียุคโรแมนติกเน้นที่อารมณ์ (Emotionalism) เป็นต้น

▲ วงออร์เคสตรา

ในด้านทำนอง ลีลา และบรรยากาศของทำนองนั้น ดนตรีในยุคโรแมนติกได้เน้นความรู้สึก และอารมณ์ของบุคคลมากขึ้น มีแนวเหมือนแนวสำหรับขับร้องมากขึ้น และความยาวของวลี (Phrase) ก็เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่จำกัด การประสานเสียงโครงสร้างของคอร์ดและลำดับการใช้คอร์ด มีเสถียรภาพมากขึ้นแต่รูปแบบการเรียบเรียงเสียงประสานแบบไฮโฟนียังคงมีความสำคัญมากกว่าแบบแคนเตอร์พอยท์ ตลอดจนความดังเบาของเสียง (Dynamics) ในยุคนี้ได้รับการเน้นให้ชัดเจน ทั้งความดัง และความเบา ให้แตกต่างกันอย่างสุดขีด จนถึงเป็นจุดเด่นจุดหนึ่งของดนตรีในยุคนี้ ด้านเสียงประสานก็มักจะใช้คอร์ดที่มีเสียงไม่กลมกลืน เช่น คอร์ดโครมาติก (Chromatic Chord)

นอกจากนี้ คีตกวีในยุคดังกล่าวยังชอบเขียนเพลงบรรยายธรรมชาติเรื่องนิยายหรือความคิดความฝันของตนเอง โดยพยายามทำเสียงดนตรีออกมาให้ฟังได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่กำลังบรรยายมากที่สุด เพลงที่มีทิวทัศน์ธรรมชาติเป็นแนวการเขียนนี้ถูกเรียกว่า ดนตรีพรรณนา (Descriptive Music)

▲ ชูมานน์ (Robert Schumann)

▲ เฟรเดริก ฟร็องซัว โชแปง (Frederic Francois Chopin)

หรือ โปรแกรมมิวสิก (Program Music) แต่สำหรับบทเพลงที่คีตกวีได้พยายามถ่ายทอดเนื้อหาความมาจากบทกวีต่าง ๆ แล้วแปลความพรรณนาสิ่งเหล่านั้นออกมาด้วยเสียงของดนตรีนั้น จะถูกเรียกว่า ซิมโฟนิคโพเอ็ม (Symphonic Poem) หรือ โทเนโพเอ็ม (Tone Poem)

ยุคโรแมนติกยังเป็ยุคสมัยที่เกิดชาตินิยมทางดนตรีขึ้นด้วย คีตกวีจะแสดงออกถึงความนิยมในสำเนียงทางดนตรีของชาติตนเอง โดยใช้ทำนองเพลงพื้นเมืองประกอบไว้ในเพลงที่แต่งขึ้น หรือแต่งให้มีสำเนียงของชาติตนเองมากที่สุด ผ่านบันไดเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ และคีตกวีที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ ได้แก่ เฟรเดริก ฟร็องซัว โชแปง (Frederic Francois Chopin) โรเบิร์ต ชูมานน์ (Robert Schumann) และ โจฮันเนส บราห์มส์ (Johannes Brahms) เป็นต้น

ยุคอิมเพรสชันนิสต์ (Impressionistic Period)

▲ โคลด เดอบุสซี (Claude Debussy)

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ต่อกับต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ในวัฒนธรรมดนตรีฝรั่งเศส ได้ถือกำเนิดศิลปะดนตรีรูปแบบหนึ่งซึ่งภายหลังถูกเรียกว่า Impressionist Music อันเฟื่องฟูและเป็นที่นิยมโดยเฉพาะผลงานของคีตกวีเอกชาวฝรั่งเศส โคลด เดอบุสซี (Claude Debussy) ที่แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้หลุดพ้นจากสำเนียงของดนตรีคลาสสิก-โรแมนติกแบบเยอรมัน ที่กลายเป็นสำเนียงสากลของยุโรปมานับหลายร้อยปี

ซึ่งดนตรีอิมเพรสชันนิสต์นี้มีลักษณะโดยรวมที่ให้เสียงเบา ลอย ฟุ้งฝัน ให้ความรู้สึกเคลิ้มกึ่งฝันถึงจริง ท่วงทำนองและจังหวะจับต้องยาก มีลักษณะการบรรเลงเป็นห้วง ๆ กระจัดกระจาย โดยสิ่งที่ทำให้ดนตรีชนิดนี้มีเสน่ห์ตราตรึงใจนั้นก็คือสีสนของเสียง (Tone colour) ที่ไพเราะงดงาม เกิดจากการเลือกใช้บันไดเสียงคอร์ด และการเลือกใช้เครื่องดนตรีในการบรรเลงที่มีความเฉพาะตัว ผสมผสานเป็นเสียงแบบใหม่

ในช่วงทศวรรษที่ ๑๘๙๐ เดอบุสซีได้ผลิตผลงานออกมามากมายและเป็นผลงานชิ้นเลิศในแนว Impressionist ทั้งสิ้น มีทั้งอุปรากร เพลงร้อง เพลงเดี่ยวเปียโน และบทเพลงสำหรับร้องในแบบต่าง ๆ ซึ่งสีสนและกลิ่นอายศิลปะที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลงานของเดอบุสซีคือ ศิลปะแบบตะวันออก ที่เพิ่งเริ่มแพร่หลายเป็นที่รู้จักในวงการศิลปะตะวันตก

ยุคคอนเทมโพรารี (Contemporary Period)

เริ่มจาก ค.ศ. ๑๙๐๐ จนถึงปัจจุบัน ดนตรีในยุคนี้มีความหลากหลายมาก เนื่องจากสภาพสังคมที่เป็นอยู่ คีตกวีพยายามที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา มีการทดลองการใช้เสียงแบบแปลก ๆ การประสานทำนองเพลงมีทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ เมื่อคีตกวีเริ่มเบื่อและรู้สึกอึดอัดที่จะต้องแต่งเพลงไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกบังคับโดยระบบทฤษฎีหลักและบันไดเสียงเมเจอร์ และไมเนอร์ จึงพยายามหาทางออกต่าง ๆ กันไป เริ่มจากการใช้เสียงประสานอย่างอิสระไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของทฤษฎีดนตรี จัดลำดับคอร์ดทำตามความต้องการของตน ตามสีสนของเสียงที่ตนต้องการ ทำนองไม่มีแนวที่ชัดเจน ฟังดูเหมือนไม่มีกลุ่มเสียงหลัก **ในขณะที่บรรเลงมีการใช้บันไดเสียงที่มากกว่า ๑ บันไดเสียง เรียกว่า โพลีโทนาลิตี้ (Polytonality)** ในครั้งหลังของยุคนี้ ยังมีการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เข้ามาประกอบด้วย เช่น มีการใช้เสียงซึ่งทำขึ้นโดยระบบไฟฟ้า เป็นสัญญาณเสียงในระบบอนาล็อกหรือดิจิทัล หรือใช้เทปอัดเสียงในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาเป็ตร่วมกับดนตรีที่แสดงสดบนเวที ยุคนี้จึงเป็นเสมือนยุคของการทดลองและบุกเบิก

พัฒนาการของดนตรีไทย

นักประวัติศาสตร์หลายท่านเชื่อว่ามีมนุษย์อยู่อาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันมาแล้วประมาณ ๔๐,๐๐๐ ปี (นิธิ เอียวศรีวงศ์ : ๒๕๕๑) ซึ่งแต่เดิมเป็นชาวมอญ เขมรและมลายูปกครองพื้นที่ดังกล่าว โดยมีอาณาจักรใหญ่ เช่น ฟูนาน ทวารวดี ศรีสุทโธชัย จักรวรรดิเขมร และตามพรลิงค์ โดยหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนที่อาศัยในแถบนี้มีวัฒนธรรมดนตรีเป็นของตนเอง

▶ ประติมากรรมปัญจดุริยสตรี

ได้แก่ ปูนปั้น “ปัญจดุริยสตรี” ที่พบ ณ เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี ซึ่งจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร มีอายุตรงกับยุคของอาณาจักรทวารวดี มีลักษณะคือ ทุกนางเกล้ามวยผมสูง สวมตุ้มหูทรงกลมขนาดใหญ่ ตุ้มหูห้อยต่ำลงมาถึงบ่า ห่มสไบเฉียง นั่งพับเพียบ คนแรกจากซ้ายไปขวาตีกรับ คนที่สองร้องนำ คนกลางตีพิณ คนที่สี่ตีฉิ่ง คนที่ห้าเล่นเครื่องดนตรีคล้ายกับพิณนำเต้า ศิลปินผู้ปั้นแสดงบรรยากาศของการบรรเลงดนตรีได้อย่างลึกซึ้ง ถือเป็นโบราณวัตถุชิ้นเอกของพิพิธภัณฑฯ หลังจากนั้น ประมาณปี ค.ศ. ๑๗๘๐ บรรพบุรุษของชาวไทยสยามจึงได้เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบัน โดยเริ่มจากการที่พ่อขุนบางกลางหาวได้รวบรวมกำลังกบฏต่อเขมร และตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น ซึ่งนักประวัติศาสตร์กระแสหลักมักเลือกนับสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของชนชาติไทย

ดนตรีไทย จึงเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เกิดเป็นมรดกอันล้ำค่าของไทย มีต้นกำเนิดมายาวนาน ผ่านการแลกเปลี่ยนและรับอิทธิพลมาจากอารยธรรมต่าง ๆ เช่น อารยธรรมอินเดีย อารยธรรมจีน อารยธรรมขอมโบราณ อารยธรรมชวาและมลายู เป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งยุคของดนตรีไทยเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา เป็นยุคสมัยต่าง ๆ ดังนี้

ยุคกรุงสุโขทัย (Sukhothai Period)

กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีที่ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่เก่าแก่ที่สุดของชนชาติไทย มีระยะเวลาอยู่ในช่วงราวปี พ.ศ. ๑๗๖๒ ถึง พ.ศ. ๑๘๙๓ (ค.ศ. ๑๒๑๙ ถึง ค.ศ. ๑๓๕๐) ซึ่งตรงกับช่วงยุคกลางของประวัติศาสตร์ตะวันตก โดยก่อนที่ชนชาติไทยจะอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในดินแดนแห่งนี้ เดิมเป็นที่อยู่ของหลายชนชาติทั้ง ขอม มอญ และละว้า ซึ่งแต่ละชนชาติต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ทั้งนี้ หลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถหาค้นคว้าได้ และพอจะสามารถอ้างอิงวิวัฒนาการของดนตรีไทยในกรุงสุโขทัยได้จากจารึกและภาพเขียนต่าง ๆ เช่น หลักฐานจารึกสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไท) จากไตรภูมิพระร่วง ในอุตรกุรุทวีป ที่มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

“บ้างเต็น บ้างรำ บ้างพ่อน ระบาย บรรลือเพลงดุริยะดนตรี บ้างติด บ้างสี บ้างดี บ้างเป่า บ้างขับสัพพสาเนียง เสียงหมู่ นักคุณจุนกันไปเดียรดาซ พ้นฆ้องกลอง แตรสังข์ ระฆัง กังสดาล มโหรีทีกกีก้อง ทำนุกติ”

หรือจะเป็นหลักฐานตอนขึ้นชมพระบารมีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราช ที่กล่าวว่า

“แล้วแลร้อง ก้องขับเสียงพาทย์ เสียงพิณ แตรสังข์ พึงเสียงกลองใหญ่ แลกกลองราม กลองเล็ก แลฉิ่งแฉ่ง บัณเฑาะว์วังเวง ลางคนตีกลอง ตีพาทย์ฆ้องตีกรับรับสัพพทุกสิ่ง ลางจำพวกติดพิณและสีซอพุงตอ แลกกันฉิ่งรำจับระบำเต้นเล่นสารพนักคุณทั้งหลาย สัพพดุริยดนตรีอยู่ดุริน เกรง อลวน ลวงดังแผ่นดินจะกล่ม”

▲ วงตรสังข์

ดังนั้น เครื่องดนตรีในยุคกรุงสุโขทัย สรุปรจากหลักฐานดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ชนชาวไทย ในยุคนั้นมีเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นกัน ได้แก่ พิณ สันนิษฐานว่าเป็น พิณน้ำเต้า ซอพุงตอ ซึ่งคาดว่า หมายถึงซอสามสาย มโหรีทีก ฆ้อง ระฆัง กังสดาล กรับ กลองทัด ตะโพน บัณเฑาะว์ แตรเขาควาย

สังข์ ขลุ่ย เป็นต้น มีการบรรเลงแบบเดี่ยว อย่าง

การบรรเลงพิณประกอบกับการขับลำนำ ซึ่งผู้ตีเป็นคนขับลำนำเอง จนไปถึงการรวมวงดนตรีอย่างง่าย ๆ เช่น

วงขับไม้ ประกอบไปด้วย คนขับลำนำ คนไกวบัณเฑาะว์เพื่อให้จังหวะ และคนสีซอสามสายเพื่อคลอเสียงคนขับลำนำ ซึ่งวงดนตรีดังกล่าวนี้มักใช้กับพระราชพิธีเท่านั้น เช่น พิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตร เป็นต้น และวงปี่พาทย์เครื่องห้า ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวงดนตรีที่มีชื่อว่า “ปัญจดุริยางค์” ของอินเดีย ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดีและเครื่องเป่าที่ใช้ในการบรรเลง ๕ อย่าง ประกอบไปด้วย ปี่ ฆ้อง ตะโพน กลองทัดใบเดียวและฉิ่ง อีกทั้งยังมี วงตรสังข์ เป็นเครื่องประโคมประกอบพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ประกอบไปด้วย สังข์ แตรฝรั่ง แตรงอน ปี่ไฉน กลองชนะ บัณเฑาะว์ และมโหรีทีก

ส่วนบทเพลง มีเพลงดั้งเดิมของไทยหลายเพลงที่คาดว่าน่าจะเกิดขึ้นในยุคนี เช่น เพลงเทพทอง เพลงนางนาค และเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ แต่เนื่องจากไม่มีการบันทึกโน้ตเพลงไว้เป็นหลักฐาน จึงไม่มีใครทราบแน่นอนว่าบทเพลงในยุคกรุงสุโขทัยเป็นอย่างไร

ยุคกรุงศรีอยุธยา (Ayutthaya Period)

เป็นยุคที่ชนชาติไทยมีความสนใจในศิลปะการดนตรีเป็นอย่างมาก และนิยมแพร่หลายจนการดนตรีเจริญล้ำหน้าขึ้นไปมากจากยุคกรุงสุโขทัย ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๑๘๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ (ค.ศ. ๑๓๕๑ จนถึง ค.ศ. ๑๗๖๗) มีระยะเวลายาวนานถึง ๔๑๗ ปี โดยยุคกรุงศรีอยุธยามีอยู่ตรงกับอารยธรรมตะวันตกทั้งหมด ๓ ยุคด้วยกัน คือ ยุคกลาง (ช่วงปลาย) ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ยุคบาโรก และยุคคลาสสิก (ช่วงต้น) โดยเครื่องดนตรีในยุคนี้นี้ก็คือเครื่องดนตรีที่นิยมกันมาตั้งแต่ครั้งยุคกรุงสุโขทัย แต่ได้มีวิวัฒนาการจนดีขึ้นทั้งในด้านรูปทรง วัสดุ เทคนิคการบรรเลง และการประสมวง นอกจากนี้ยังได้ถือกำเนิดเครื่องดนตรีอีกหลายชนิด ได้แก่ จะเข้ ซอด้วง ซอด้วง กรับเสภา ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ โทน รำมะนา ปี่ใน ปี่กลาง เป็นต้น ความรุ่งเรืองในการสร้างเครื่องดนตรีในยุคนี้นี้พบเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ภูมิณฑิยบาล ที่ตอนหนึ่งมีบันทึกไว้ดังนี้

“อนึ่งในท่อน้ำ ในสระแก้ว ผู้ใดที่เรือคฤ เรือพุน เรือกูบ และเรือสาตราวุธ และใส่หมวกคลุมหัวนอนมา ชายหญิงนั่งมาด้วยกัน อนึ่งขละละ ตีด่ากัน ร้องเพลงเรือ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย สีซอ ดิดจะเข้ กระจับปี่ ตีโทนทับ โห่ร้องนั้นนั้น อนึ่งพิริยะหมู่แขก ขอม ลาว พะม่า เมง มอญ มลุม แสง จีน จาม ชาว นานาประเทศทั้งปวงและเข้ามาเดินท่ายสนม กิติ ทั้งน้อยการขุนสนมหาม ถ้ามิได้ห้ามปรามเกาะกุมเอามาถึงศาลาให้แก่เจ้าน้ำเจ้าท่าแลให้นานา ประเทศไปมาในท่ายสนมได้ โทษเจ้าพนักงานถึงตาย”

เครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่ได้ระบุมาในภูมิณฑิยบาลนี้ นอกจากปี่ซึ่งอยู่ในวงปี่พาทย์ และกระจับปี่อยู่ในวงมโหรีแล้ว ก็ล้วนแต่เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายทั้งสิ้น โดยนักประวัติศาสตร์ได้วิเคราะห์ว่า ซอที่ระบุในภูมิณฑิยบาลนี้ คาดว่าเป็นซอด้วง ซอด้วง เพราะหาเล่นและทำขึ้นเองได้ง่ายกว่าซอสามสาย ดังนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า การประสมวงดนตรีในยุคกรุงศรีอยุธยา ก็ได้มีการประสมวงดนตรีแบบใหม่ขึ้น คือ วงเครื่องสายไทย ที่ได้พัฒนาจนมีครบวงอยู่พร้อมแล้ว คือ ซอด้วง ซอด้วง จะเข้ ขลุ่ย เป็นเครื่องบรรเลง โทนหรือทับ และฉิ่ง เป็นเครื่องกำกับจังหวะ และวงมโหรี ที่วิวัฒนาการมาจากการบรรเลงพิณ และวงขับไม้รวมเข้าด้วยกัน ประกอบด้วย ซอสามสาย กระจับปี่ คนขับลำนำที่ขับไปพร้อมกับตีกรับพวง และบัณเฑาะว์ ต่อมาได้รับจากการไกวบัณเฑาะว์เป็นโทน และการขับลำนำก็เปลี่ยนเป็นการขับร้องแทน ซึ่งเรียกวงชนิดนี้ว่า มโหรีเครื่องสี่ ต่อมาได้เพิ่มรำมะนา และขลุ่ย

ภายหลังผู้ขับร้องได้เปลี่ยนจากรับพวงเป็นฉิ่งแทน เรียกวงชนิดนี้ว่า **มโหรีเครื่องหก** ในภายหลังได้มีการนำเอาจะเข้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีจากวัฒนธรรมมอญเข้ามาประสมแทนกระจำปี้ เพราะสามารถบรรเลงทำนองได้ละเอียดชัดเจนกว่าและดีดได้ถนัดกว่ากระจำปี้ เพราะวางราบกับพื้น

ส่วนประเภท **วงปี่พาทย์** ในยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลายได้มีการเพิ่ม **ระนาดเอก** เข้าในวงปี่พาทย์เครื่องห้า ทั้งนี้การเพิ่มระนาดเอกเข้าไปในวงแต่นับเป็นเครื่องห้าเท่าเดิมนั้น เนื่องจากยกเลิกการนับฉิ่งที่เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเล็ก ซึ่งระนาดเอกนี้ จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์คาดว่า มีต้นแบบเครื่องดนตรีที่คล้ายกันนี้มาตั้งแต่ยุคก่อนกรุงสุโขทัย เพราะมีการขุดค้นพบแผ่นหินเรียงกันเป็นเหมือนลูกระนาด จึงเกิดมีแนวคิดนำริ้วมาเรียงต่อกันเหมือนในยุคก่อนหน้า และปรับแต่งจนกลายเป็นระนาดเอกในยุคสมัยอยุธยา นอกจากนี้ยังมี **วงปี่กลอง** ที่นิยมใช้ในงานอวมงคล เช่น แห่งพระบรมศพเจ้านาย ซึ่งเครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่ชวา กลองมลายู และฆ้องเหม่ง

วิวัฒนาการทางด้านบทเพลงในยุคกรุงศรีอยุธยา เริ่มมีการประพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้น จนสามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น **เพลงร้องมโหรี** ที่บรรเลงด้วยวงมโหรี ใช้สำหรับขับกล่อม นิยมบรรเลงเพลงจำพวกเพลงตับและเพลงเกร็ด **เพลงปี่พาทย์** ใช้สำหรับประกอบการแสดงโขน ละคร ตลอดจนพิธีการต่าง ๆ นิยมบรรเลงเพลงจำพวก **เพลงหน้าพาทย์และเพลงเรื่อง** รวมไปถึงบทเพลงประเภทเพลงภาษา ในยุคนี้มีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับต่างประเทศ จนเกิดบทเพลงที่มีการเลียนสำเนียงชนชาติต่าง ๆ

ยุคกรุงธนบุรี (Thonburi Period)

เข้าสู่ยุคกรุงธนบุรี ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ถึง พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๖๗ ถึง ค.ศ. ๑๗๘๒) เป็นยุคที่เน้นไปในการก่อสร้างเมือง และการป้องกันประเทศเสียมาก จึงไม่ปรากฏหลักฐานถึงวิวัฒนาการของดนตรีไทยในสมัยนี้ มีเพียงหลักฐานจากหมายเหตุการของพระมหากษัตริย์ในงานสมโภชพระแก้วมรกต ความว่า

“ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์รามัญ มโหรีไทย ฝรั่ง มโหรีญวน เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภช ๒ เดือนกับ ๑๒ วัน”

และสันนิษฐานว่ายังคงลักษณะและรูปแบบของดนตรีไทยในครั้งยุคกรุงศรีอยุธยานั่นเอง

ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ (Rattanakosin Period)

ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ได้เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๒) ซึ่งตรงกับยุคคลาสสิกของตะวันตก เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกได้ขึ้นปราบดาภิเษกเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีภายหลังจากการสำเร็จโทษพระเจ้าตากสิน และโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยามายังฝั่งตะวันออก พร้อมทั้งได้อัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชา หรือพระแก้วมรกต มาประดิษฐานยังวัดพระศรีรัตนศาสดารามจวบจนสมัยปัจจุบัน ซึ่งยุคดังกล่าวนี้ เป็นยุคที่บ้านเมืองได้ผ่านพ้นจากภาวะศึกสงคราม และได้มีการก่อสร้างเมืองให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น เกิดความสงบร่มเย็น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติก็ได้รับการฟื้นฟูทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะทางด้านดนตรีไทยที่ยุคนี้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามแต่ละรัชสมัย ดังนี้

รัชกาลที่ ๑

ดนตรีไทยมีลักษณะและรูปแบบเดิม ตามที่มีมาตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยา มีการเพิ่มกลองทัดขึ้นอีก ๑ ลูกในวงปี่พาทย์ มีเสียงสูงลูกหนึ่ง (ตัวผู้) และเสียงต่ำอีกลูกหนึ่ง (ตัวเมีย) เป็นสิ่งที่พัฒนาขึ้นในสมัยนี้และใช้เป็นแบบแผนจนถึงปัจจุบัน

▲ รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๒

รัชกาลที่ ๒ สนพระทัยในการดนตรีของไทยเป็นอย่างยิ่ง และมีพระปรีชาสามารถทรงดนตรีไทย ซึ่งก็คือ ซอสามสาย โดยมีขลุ่ยพระพิณ หุ่น ชื่อว่า **ซอสามสายฟ้าฟาด** และได้พระราชนิพนธ์เพลงบุหลันลอยเลื่อน ซึ่งมีที่มาจากการทำนองที่ได้ทรงพระสุบิน (ฝัน) มีความงดงามไพเราะ และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน จึงนับว่ารัชสมัยนี้เป็นยุคทองของดนตรีไทย ยุคหนึ่งเลยก็ว่าได้ นอกจากนี้ ยังมีวิวัฒนาการของดนตรีไทยเกิดขึ้นอีกหลายประการ เช่น ได้มีการนำเอาวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบการ

ขับเสภาเป็นครั้งแรก เรียกกันว่าปี่พาทย์เสภา รวมไปถึงการกำเนิดของกลองชนิดหนึ่งที่ดัดแปลงขึ้นจาก “เปิงมางคอก” ของชาวมอญ ต่อมาเรียกกลองชนิดนี้ว่า **สองหน้า** ใช้ตีแทนเสียงตะโพนในวงปี่พาทย์เสภา

▲ รัชกาลที่ ๒

▲ รัชกาลที่ ๓

รัชกาลที่ ๓

ได้มีผู้คิดประดิษฐ์ระนาดอีกชนิดหนึ่งให้เสียงทุ้มนุ่มนวล ฟังไม่กร้าวแกร่ง เหมือนอย่างระนาดเอก โดยคิดประดิษฐ์เลียนแบบจากระนาดเอก แล้วเรียก ระนาดอย่างใหม่นี้ว่า **ระนาดทุ้ม** ซึ่งลูกระนาดทุ้มทำจากไม้ไผ่เช่นเดียวกัน เพียงแต่เหลาให้มีขนาดกว้างและยาวกว่าลูกระนาดเอก แล้วเทียบเสียง ให้ต่ำกว่าระนาดเอกหนึ่งช่วงคู่แปด รางระนาดมีรูปร่างคล้ายหีบไม้ แต่เว้ากลางเป็นการโค้ง และมีเท้าเตี้ย ๆ ครอบมุมรางทั้ง ๔ มุม การกำเนิดของ ระนาดทุ้มเป็นสาเหตุให้วงปี่พาทย์ได้รับการพัฒนากลายเป็น **วงปี่พาทย์**

เครื่องคู่ และจากแนวคิดเดียวกันนี้ นักดนตรีในสมัยนั้นจึงคิดประดิษฐ์ **ฆ้องวงเล็ก** ขึ้นเพื่อมาใช้คู่กับ ฆ้องวงใหญ่ในวงดนตรีประเภทดังกล่าว

▲ รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๔

ด้วยเหตุที่การดนตรีพัฒนาขึ้นมากและนิยมแพร่หลาย แนวคิดที่ต้องการเพิ่มจำนวนสมาชิกและเครื่องดนตรีให้แก่วงปี่พาทย์จึงเกิดขึ้นตามมา และได้มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นอีก ๒ ชนิด เลียนแบบระนาดเอก และระนาดทุ้ม โดยใช้โลหะแทนไม้ในการทำลูกระนาด เรียกว่า **ระนาดเอกเหล็ก** และ**ระนาดทุ้มเหล็ก** นำมาบรรเลงเพิ่มในวงปี่พาทย์เครื่องคู่ เรียกว่า **วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่** และการเกิดวงปี่พาทย์นางหงส์ ที่เป็นการผสม ระหว่างวงปี่พาทย์เครื่องห้าและวงปี่กลองมาผสมเข้าด้วยกันโดยใช้

ปี่ชวาแทนปี่ใน ใช้กลองมลายูแทนตะโพนกับกลองทัด ใช้บรรเลงเฉพาะงานอวมงคลเท่านั้น อีกทั้งยัง ให้ความสำคัญของการขับร้องบรรเลง ที่เริ่มมีความนิยมในการร้องเพลงส่งให้ดนตรีรับ จนกระทั่งการขับเสภา ซึ่งเคยนิยมกันมาแต่เดิมค่อย ๆ เลือนหายไป และจากการบรรเลงแบบร้องส่งนี้ จึงเกิดเป็นแนวทางให้มี ผู้คิดแต่งเพลง ขยายความยาวจากเพลงอัตราจังหวะสองชั้นของเดิม ให้กลายเป็นเพลงอัตราจังหวะสามชั้น และเพิ่มเติมขึ้นอีกด้วยการตัดทอนความยาวเพลงลง เป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว กลายเป็นรูปแบบปฏิบัติ ที่เรียกว่า **เพลงเถา** เช่น เพลงทยอยในเถา เป็นต้น

▲ รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๕

เป็นยุคที่มีความสัมพันธ์ทางการค้าขายแลกเปลี่ยนกับนานา ประเทศ จึงรับสั่งให้เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ จัดการบรรเลงดนตรีขึ้น เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์จึงได้กราบทูลชวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ให้ช่วยจัดการบรรเลงดนตรีถวาย แต่ด้วยแนวคิดที่ว่าวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ที่มีมาแต่เดิม นั้นมีเสียงดังมากเกินไปไม่เหมาะที่จะบรรเลงภายในอาคาร

▲ กลองตะโพน

และการขับร้องประสานเสียงชายหญิงก็มักไม่ได้เสียงที่ประสมกลมกลืน นำฟัง จึงได้คิดปรับปรุงลักษณะการประสมวงปี่พาทย์ขึ้นใหม่ โดยตัด เครื่องดนตรีที่มีเสียงแหลมออก และเพิ่มเครื่องดนตรีที่มีลักษณะเสียงทุ้ม นุ่มนวลเข้าไปโดยยี่ดวงปี่พาทย์ไม้ نرمเป็นพื้น การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในคราวเดียว แต่ค่อย ๆ แก้ไขทีละน้อยเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดเป็นแบบแผนของ**วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์** ที่ประกอบไปด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฆ้องขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยซู้ ฆ้องอู๋

ฆ้องหุ่ย ๗ ใบ กลองตะโพน และตะโพน ซึ่งต่อมาวงประเภทนี้ได้ถูกนำไปใช้ประกอบละครดึกดำบรรพ์ ที่เป็นละครอย่างหนึ่ง ซึ่งเอาอย่างมาจากโอเปร่าของชาวตะวันตก

▲ รัชกาลที่ ๖

รัชกาลที่ ๖

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นักดนตรีเอกแห่งยุค เป็นผู้ ประดิษฐ์เทคนิคการบรรเลงระนาดเอกที่เรียกว่า “การกรอ” และเพลงทางกรอ เพลงแรก คือ เพลงเขมรเลียนพระนคร ได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้นมา อีกชนิดหนึ่ง โดยนำวงดนตรีของมอญมาผสมกับ ปี่พาทย์ไทย เรียกวงดนตรีผสมนี้ว่า **วงปี่พาทย์มอญ** และกลายเป็นที่นิยมใช้บรรเลงประกอบในงานศพมา จนกระทั่งบัดนี้ นอกจากนี่ยังได้มีการนำเครื่อง

▲ อังกะลุงชาว

ดนตรีของต่างชาติ เข้ามาบรรเลงผสมกับวงดนตรีไทย หรือบางชนิดก็ถูกนำมา ดัดแปลงให้เป็นเครื่องดนตรีของไทย เช่น การนำเครื่องดนตรีของชาวหรือ อินโดนีเซียอย่างอังกะลุงเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก โดยนำมา ดัดแปลงบันไดเสียงให้เข้ากับเพลงของไทย อีกทั้งยังมีการรับเอาซิมของจีนและ ออร์แกนของฝรั่งมาผสมวงกับเครื่องสายไทยกลายเป็น**วงเครื่องสายผสม** เป็นต้น

▲ รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๗

ในช่วงต้นรัชสมัยถือเป็นอีกหนึ่งยุคทองของดนตรีไทย เนื่องด้วย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยทางด้านการดนตรีไทยมาก โดยพระองค์ได้**พระราชนิพนธ์เพลงไทย**ที่ ไพเราะไว้มาก ๓ เพลงด้วยกันคือ **เพลงไหมโรงคลื่นกระทบฝั่งสามชั้น** **เพลงเขมรลออองค์** **เถา** และ**เพลงราตรีประดับดาว** เถา ในสมัยนี้มีผู้ที่นิยมดนตรีไทยมากมาย ทั้งพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ตลอดจนขุนนาง ก็ได้ให้ความอุปถัมภ์นักดนตรีไทย ในวงต่าง ๆ ก็จะมีวงดนตรีประจำวัง เช่น วงวังบูรพา วงวังบางขุนพรหม วงวังบางค้อแหลม และวงวังปลายเนิน เป็นต้น ในด้านเครื่องดนตรีไทยก็ยังยึดเครื่องดนตรีตามฉบับของโบราณ ไม่ได้พัฒนา ขึ้นจากเดิมในสมัยรัชกาลที่ ๖ แต่เน้นการปรับปรุงรูปแบบของเครื่องดนตรีให้สวยงามประณีตมากขึ้น